

empel, de fire politiske Partiers, de Tyskkonservative, de Fri-konservatives, de Nationalliberales og Fremskridtspartiets økonomiske Programmer omtales paa fjorten Sider, vil det aabenbart hverken være muligt at meddele Programmerne *in extenso* eller at belyse dem udtømmende. Alligevel er Bogen et velkomment Bidrag til Literaturen: den er af Interesse for dem, der ville orientere sig i den økonomiske Tidshistorie; den har paa et snævert Rum samlet mange faktiske Oplysninger om de økonomiske Partistandpunkter, og den indeholder baade i sin Kritik af disse Partistandpunkter og i sin Belysning af de økonomiske Opgaver adskillige gode Bemærkninger. Bogen, der ikke er offentliggjort af Hensyn til Fagmændenes snævre Kreds, men af Hensyn til det store Publikum, vil kunne være dette en god Vejleder. Om Forfatterens eget Partistandpunkt bemærkes, at det er det liberale.

John Prince-Smith's Gesammelte Schriften. Berlin, F. A. Herbig. 1877—80. Bd. I—III. (429 + 388 + 398 S.).

John Prince-Smith, født i London 1809, drog omtrent tyve Aar gammel til Tyskland, hvor han tilbragte Resten af sit Liv, og hvor han døde i 1874. Han var altsaa ikke blot Engländer af Fødsel, men ogsaa af Opdragelse. I Forening med Faucher, af fransk Herkomst, blev han dog de tyske «Manchestermænds» Fører. Paa de tyske liberale Økonomer har han aabenbart øvet stor Indflydelse, uagtet han hverken som Forfatter eller som Taler har præsteret noget Betydeligt. Den strengt videnskabelige Virksomhed laa aabenbart ikke for ham, og han har mere helligst sig praktiske reformatoriske Opgaver. Man har undertiden stillet ham og Fr. List op som to Modstykker: begge vare hele eller halve Agilatorer, men medens List mere og mere arbejdede sig ind i en Ensidighed, der bragte ham paa Kant med hele Verden, forstod Prince-Smith at tage Hensyn, og har, trods sin Doktrinarisme, i Virkeligheden været den mere praktiske Mand. Men at Lists Bidrag til Videnskaben ere af en langt mere blivende Værdi, synes dog ikke at kunne benegtes.

Prince-Smiths «Samlede Skrifter» ere altsaa nu udgivne i tre Bind af hans Disciple O. Michaëlis og K. Braun. I det tredje Bind har O. Wolff, udførligt og interessant, skildret hans Liv.

De Afhandlinger, der findes i de foreliggende tre Bind, ere følgende: Først under Titelen «Zur Physiologie des Verkehrs» en Række mindre Tidsskrift-Afhandlinger, nemlig: om Markedet, det saakaldte Arbejderspørgsmaal, Afvæltning, Penge og Banker, Kredit, uindløselige Papirpenge med Tvangskurs. Dernæst en Afhandling om «Staten og Nationalhusholdningen», der udkom i 1873, altsaa kort før hans Død. Fremdeles en Række filosofiske Smaaafhandlinger om Tænkningen; — fire Artikler om Møntspørgsmaalet; — to Artikler om Socialdemokratiet; — en Artikel om Arbejderaktionærer, — en Afhandling om Preussens politiske Fremskridt; — en Afhandling om Handelsfjendskab og Toldbeskyttelse; — en Afhandling om den engelske Tarifreform og dens Følger for Evropa; — nogle Smaaartikler om Slagte- og Maleskat, Differentialtold, Beskyttelsestold, Rentens Frihed, Jordrenten, Næringsloven osv.; — en Afhandling betitlet «Handelsministeren i sex Timer», — samt to Foredrag fra den tyske nationalekonomiske Kongres om Handelsfrihedens Betydning og om Nationalekonomiens Aand og Formaal.

Mange af disse Afhandlinger og Artikler ville, trods det noget efemere Præg de for Størstedelen bære, endnu kunne læses med Interesse og Nytte. De indeholde ofte meget træffende og skarpt pointerede Bemærkninger; men man maa finde sig i, at Forfatteren taler om Frihedens «absolute» Berettigelse og at han staar paa et individualistisk og abstrakt Standpunkt, der er alt andet end moderne. Han taler et Sprog, der i vor «realistiske» Tid ofte lyder noget fremmed.

Det yngste af hans Skrifter er det ovennævnte af 1873: «Der Staat und der Volkshaushalt». Af dette ventede han sig meget: baade Anerkjendelse af sine Tilhængere og Angreb af Pressen. «Saavidt mine Erfaringer række,» skriver imidlertid hans Biograf Dr. O. Wolff, «blev hans Forventninger skuffede: Skriftet gik temmeligt sporløst forbi, da det udkom, Oktober 1873. Den offentlige Mening bevægede sig da endnu altfor

meget i en Retning, der ikke tillod nogen Vurdering af Prince-Smiths økonomisk-politiske Testament. . . . Han hørte ikke til **de** Førere, i hvis Lod et øjeblikkeligt Udbytte falder; — hans Virksomhed var fortrinsvis en Lærers; han var som en Lærer, hvis aandelige Sæd behøver lang Tid for at voxe og modnes, men som endnu bærer Frugter, naar de andre Føreres Gjerninger og Navne maaske allerede ere glemte.» Hvad Dr. Wolff egentlig mener hermed, er uklart, da han dog selv udtrykkeligt fremhæver at faa Agitatorer opleve at se saa mange Resultater af deres Virken som Prince-Smith. Sandheden er ogsaa den: at den Sæd, som Prince-Smith saaede, spirede og modnedes forholdsvis hurtigt. Prince-Smith oplevede selv at se Frugten af den, — og det var heldigt for ham, thi Agitatoren kan i Almindelighed ikke godt vente saa længe som Videnskabsmanden. Den Plads «ved Siden af de store Mestre Adam Smith og Bastiat», som Dr. Wolff taler om, maa Prince-Smith renoncere paa.

H. B. Oppenheim: Die Gewerbefreiheit und der Arbeitsvertrag. 2. Aufl. Breslau, Verlag von Wilh. Koebner. (135 S.)

Oppenheim, den nylig afdøde Forfatter, omtaltes ofte som en yderliggaaende «Manchestermand», formodenlig paa Grund af hans Angreb paa Kathedersocialisterne, — men i Virkeligheden med Urette. Den ovennævnte, populært skrevne, lille Bog viser os ham vel som en Tilhænger af den økonomiske Liberalisme; men vi se tillige, at han var meget moderat, at han forstod Betydningen af den historisk givne Kulturtilstand, den historiske Udvikling, at han følgelig var en Modstander af de manchesterlige absolute Afgjørelser. Bogen søger at orientere Læserne, paa en interessant almenfattelig Maade, med Hensyn til Betydningen af Næringsfriheden for Haandværket, Arbejdskontrakten og Brud paa den, Læringlevæsenet, den tyske Arbejderlovgivning og Fabriklovgivning.